

МЕД

македонско еколошко друштво
информатор

5

Проект:
„Изготвување на препораки
за ex-situ заштита
на неколку ендемични
видови *Viola*“

Проект
за мониторинг и заштита
на балканскиот трис
МЕТОД НА ФОТО СТАПИЦИ

Обичните видови птици -
биоиндикатор за
промени во животната средина
(SEED Bird Indicators)

Најотровниот пајак во Македонија
ЦРНАТА ВДОВИЦА

Иницијатива - Зелен појас
(Green Belt)

Реакција и искажување на
загриженост за конструкцијата
на 400 мали хидроцентрали
во Македонија

април
2008

Обичните видови птици - достапен биоиндикатор за промени во животната средина (SEED Bird Indicators)

Во септември 2006, МЕД започна со спроведувањето на првата етапа од проектот "Јакнење на капацитетите на невладините организации да развијат и користат индикатори за дивите видови птици како начин за влијание на промена на политиката заради постигнување на целта на Конвенцијата за Биолошка Разновидност и Европската Унија за запирање на загубата на биолошката разновидност до 2010 година". Проектот е финансиран од Глобалниот Еколошки Фонд (GEF) и Програмата за Мали Грантови (SGP), спроведена од UNDP (United Nations Development Programme), а извршувана од UNOPS (United Nations Office for Project Services). Стручна помош во спроведувањето на проектот обезбедуваат Кралското друштво за заштита на птиците (RSPB), кои се и кофинансиери на проектот и Бугарското друштво за заштита на птиците (BSPB) како раководител на проектот.

Основна цел на проектот е следење на популациските трендови на обичните видови птици и нивна употреба како индикатори за состојбата на животната средина во национални и интернационални рамки. Предвидени се три етапи за комплетно спроведување на проектот. Реализацијата на првата етапа е предвидена да трае две години, до септември 2008.

Дел од досега спроведените активности имаа подготвителен карактер, поради фактот што ова е проект чија реализација е заснована на волонтерска работа. За таа цел во март 2007 год. во Штип се спроведе работилница на која заинтересираните учесници обезбедени со потребните реквизити за успешна теренска работа, ја осознаа методологијата на работа од искуствата пренесени од странските предавачи, како и од спроведената теренска вежба. Дел од опремата за волонтерите се и формуларите за собирање на податоците од теренот, како и краткиот прирачник за птиците во Македонија подготвени од членовите на Македонското еколошко друштво. Овој прирачник овозможува запознавање со најчестите видови птици во Македонија, нивниот гнездов и сезонски статус, како и типот на живеалишта во кои тие се среќаваат. Во него се наоѓаат илустрирани и накратко опишани 136 видови птици. Беа одбрани 20-тина локации за мониторинг на птиците.

Крајниот резултат од информациите кои волонтерите ги забележаа на своите мониторинг локации, дополнителни треба статистички да се обработат. Од претстојните активности предвидено е печатење на брошури за информирање на владиниот, научниот и невладиниот сектор за важноста на индикаторската улога на обичните видови птици при следење на промените во животната средина и зачувувањето на биолошката разновидност.

заштита на ендемичните видови Viola

зелен појас Green Belt

ГЕФ - GEF

МЕД - MED

Global Environment Facility

МЕТОД НА ФОТО СТАПИЦИ

Во рамките на проектот “Програма за закрепнување на балканскиот рис”, членовите на МЕД започнаа истражување користејќи ја методата на фото стапици. Целта на ова истражување е да се добијат податоци за распространувањето и минималниот број единки на рисот во НП Маврово, кој се смета за јадро на популацијата на балканскиот рис. Фото замките се составени од аналоген фотоапарат сместен во заштитна кутија, во која е поврзан со сензор за движење. Кога некое животно ќе помине покрај фото стапицата, сензорот го регистрира движењето и го активира фотоапаратот. Фото стапиците најчесто се поставуваат на шумски или планинарски патеки, и тоа на места каде со сигурност се очекува да помине животното. Фото стапиците не се селективни, па така, освен рисот сликаат и други животни. Истражувањето со фото стапици започна во октомври 2007 година и заврши во април 2008 година.

РЕАКЦИИ

метод на фото
стапици

ГЕФ - GEF

ГОДИШНО
СОБРАНИЕ

На почетокот од истражувањето, означено како екстензивно, МЕД располагаше само со 4 фото стапици кои беа поставувани на места каде што имаше индикации за присуство на рис (виден рис, траги и жртви од рис и т.н.). Во текот на оваа екстензивна сесија, членовите на МЕД успеаја да добијат неколку фотографии од балканскиот рис за прв пат не само во Македонија, туку и пошироко на Балканскиот Полуостров. Овие фотографии се и цврст доказ дека балканскиот рис се уште постои во Македонија. Покрај рис, снимани се и други животни, како мечка, волк, лисица, дива мачка, куна, дива коза, дива свиња и зајак. Од средината на февруари 2008 година, членовите на МЕД започнаа со интензивната сесија со фото стапици. За таа цел, 64 фото стапици беа на систематски начин поставени на 32 локации на територијата на НП “Маврово” со помош на експерти од Швајцарија. Сесијата се одвиваше два месеца, при што фото стапиците беа проверувани на секои осум дена (промена на батерии, филм и сл.). Добиените податоци се компилираат во посебно дизајнирана база на податоци за потребите на истражувањето.

Во Јули 2007 година, Македонското еколошко друштво започна со спроведување на проектот "Изготвување на препораки за ex-situ заштита на неколку ендемични видови *Viola* (*V. arsenica*, *V. allchariensis*, *V. shariensis*, *V. ivonis*, *V. gostivariensis* и *V. slavikii*)". Проектот е финансиран од Министерство за животна средина и просторно планирање, и истиот ќе се спроведува до октомври 2008 година.

Главна цел на овој проект е заштита на биолошката разновидност во Република Македонија во контекст на глобалните климатски промени преку изготвување препораки за ex-situ заштита на *Viola arsenica* и *Viola allchariensis* кои се назначени како засегнати видови во Стратегијата и акциониот план за заштита на биолошката разновидност на РМ 2004-2008, како и на уште неколку ендемични високопланински видови како што се: *V. gostivariensis*, *V. ivonis*, *V. slavikii* и *V. shariensis*.

Во 2007 година беше собрана активна колекција семе од *Viola* sp. со која се запази генетската дивергентност на истите и беа собрани почвени проби од подлогите на кои растат целните видови за анализирање. Во рамките на овој проект, во договор со Македонската ген банка, беше предвидено, семе од овие видови да се стави во колекцијата на диви растителни видови. Во таа насока, активностите беа реализирани по следниов редослед:

- Собирање семенски материјал и почвени проби, јуни-јули 2007 година;
- Семенскиот материјал беше предаден во Македонската национална ген банка, за понатамошна обработка и чување каде влегоа во колекцијата на ароматични, лековити и орнаментални растенија;
- Анализа на почвата, при што беа направени хемиски анализи за одредување на рН, вкупен С, фосфати, органски N, K, Ca, Fe, Mn, As;
- Семињата беа поставени во вештачки услови на ниска температура, за да се предизвика јаровизација сè до моментот на нивната сеидба;
- Во декември 2007 год., беше извршена сеидба со цел следење на поникнувањето на растенијата.
- Започнато е следење на поникнатите растенија и забележување на првите податоци.

За наредниот период е предвидено поставување пробни површини, на кои би се извршиле потребни испитувања за најпогодниот начин на одгледување и размножување на овие видови. Ова е од особено значење бидејќи голем дел од испитуваните видови потекнуваат од места со поголема надморска висина, што го пројавува ризикот од неможност за нивна аклиматизација.

Viola shariensis & *Viola aetolica*

Viola arsenica X *alshariensis*

Viola slavikii

Viola alshariensis

Viola slavikii

Viola alshariensis

НАЈОТРОВНИОТ ПАЈАК ВО МАКЕДОНИЈА - ЦРНАТА ВДОВИЦА

Со овие зборови пред скоро два и пол милениуми Сократ го опишал најотровниот европски пајак - црната вдовица. Латинското име му е *Latrodectus tredecimguttatus* и во Европа е распространет претежно во Метидеранот. На територијата на поранешните Југословенски републики овој пајак се среќава исклучиво во крајбрежните делови од Јадранското Море. Живее на камени сидани огради, стари маслинови стебла, а често може да се најде и во ниви. Исклучок од ова дистрибуција, регистрирана многу подалеку од Јадранското приморје е Македонија. Според досега објавените литературни податоци кои се многу стари, таа во Македонија е регистрирана во реоните на Овче Поле, Битолско и Прилепско. Најновите истражувања покажуваат дека таа се среќава и на локалитетот Сландол, во и околу военоармискиот полигон Криволак.

Во Македонија живее и може да се сретне во летниот период, на суви живеалишта, необработливи површини, ораници, ниви, под камења. Се храни со инсекти, претежно скакулци, жив плен, понекогаш дури и со мали цицачи и змии. Плете неправилни мрежи чии нитки според цврстината се вбројуваат во најцврстите органски материји на светот. Женката е со црна боја, со голем топчест абдомен на кој најчесто се наоѓаат црвени точки чиј број варира. Името *tredecimguttatus* означува 13 точки, а авторот го наведува ова име бидејќи кога го опишувал примерокот избројал токму толку точки. Меѓутоа, постојат и примероци со потполно црн абдомен и токму оваа црна варијанта на црната вдовица се среќава во Македонија. Женката во зависност од количината на расположлива храна, може да израсне 1-2 cm, додека мажјакот е многу помал (3-5 mm), има издолжен абдомен и неговиот отров не е опасен за луѓето. Во зависност од количината на храна, женката снесува 100-200 јајца во кокона, понекогаш дури и 5-6 пати во поволни периоди.

Карактеристика за каснувањето од црна вдовица е тоа што не постои прва помош, како во случај со каснувањето од змија. Змискиот отров во телото на жртвата навлегува во многу поголеми количини, релативно споро се ресорбира и делува на разни ткива и структури. Отровот од црна вдовица е неуротропен, т.е. делува на нервниот систем, вбризаните количини се екстремно мали и се шири молскавично брзо, додека локалните ефекти што ги предизвикува се минимални. Затоа тука не доаѓа во предвид ниту исцидување на отровот, ниту некои обиди за успорување на ресорбцијата, ниту било какво локално лечење.

Вбризувањето на отровот е волево што значи дека таа може да касне без да вбризга отров во телото на жртвата.

мажјак

женка

Иницијатива - Зелен појас

Овој појас минува низ 23 земји и се протега од Баренцовото Море па сè до Црното Море. Забранетата зона помеѓу истокот и западот за време на студената војна создала диви предели кои кријат голем број ретки и загрозувани видови. Огромен број птици и други видови животни и растенија, кои се наоѓаат на црвената листа го нашле својот дом по должината на Зелениот појас. Овие изолирани предели недопрени од човечки активности, создале различни типови живеалишта кои меѓусебно се дополнуваат и поврзуваат на начин кој им дозволува природен развој и движење на дивите видови. По должината на Зелениот појас се испреплетуваат различни типови на живеалишта и екосистеми кои се менуваат од континентални до медитерански, од низински до планински.

Др. Каи Фробел од BUND (Пријатели на земјата) Германија, е првиот кој ги дефинираше вредностите на овие изолирани области по должината на границата која го делела истокот од западот за време на студената војна и предложил заштита на овие природни предели со исклучителни вредности.

Во декември 1989 год., е одржан првиот состанок со над 400 поборци за заштита на природа од Источна и Западна Германија на Баварско-Саксонската граница. Тогаш за прв пат е формирано симболичното име "Green Belt" и се направени првите чекори за заштита на пределите долж источната граница на Германија преку неколку проекти. Оваа иницијатива подоцна се шири и кон неа се вклучуваат и другите земји од Европа кои се дел од овие политички разделени простори. Сега, со еден симболички карактер се поврзуваат во името на зачувување на природното богатство кое го поседуваат. Зелениот појас е поделен на три дела: Феноскандинавски, Централно-Европски и Балкански зелен појас. Во проценка на еколошкото значење по должината на Зелениот појас се вклучени тимови од организациите кои се занимаваат со заштита на природа како BfN, EURONATUR, BUND, IUCN - The World Conservation Union и т.н.

Во 1990 година беше спроведена првата посериозна иницијатива во Јужна Европа на прекуграничниот речен коридор Дунав-Драва-Мура. Во октомври 2005 година, беше одржан првиот работен состанок за имплементација на Централно европскиот зелен појас. Учесници од скоро сите земји од регионот дискутираа за можностите за проценка на живеалиштата, учество на јавноста, едукација како и проблемите за заштита на Зелениот појас. IUCN како организација задолжена за координација на Зелениот појас, во 2004 година отвори канцеларија во Белград за поедноставно координирање и соработка во регионот. Следната година во Нови Сад беше организиран и првиот работен состанок за земјите од југоисточна Европа, каде 44 учесници се состанаа и разменија информации и искуства и дискутираа за проблемите од заштитата на природата во овие простори. Секоја земја учесник има свој национален координатор (контакт лице) за известување на општата состојба во земјата, кој ги информира за внатрешната состојба и стратегија за создавање заштитени подрачја долж овој појас. Во Стратегијата на IUCN за Југоисточна Европа се идентификувани 38 прекугранични подрачја каде би требало да се одреди соодветен тип на заштита. Дваесет од овие подрачја влегуваат во Балканскиот зелен појас. Зелениот појас во Македонија ги опфаќа трите државни граници со Бугарија, Грција и Албанија.

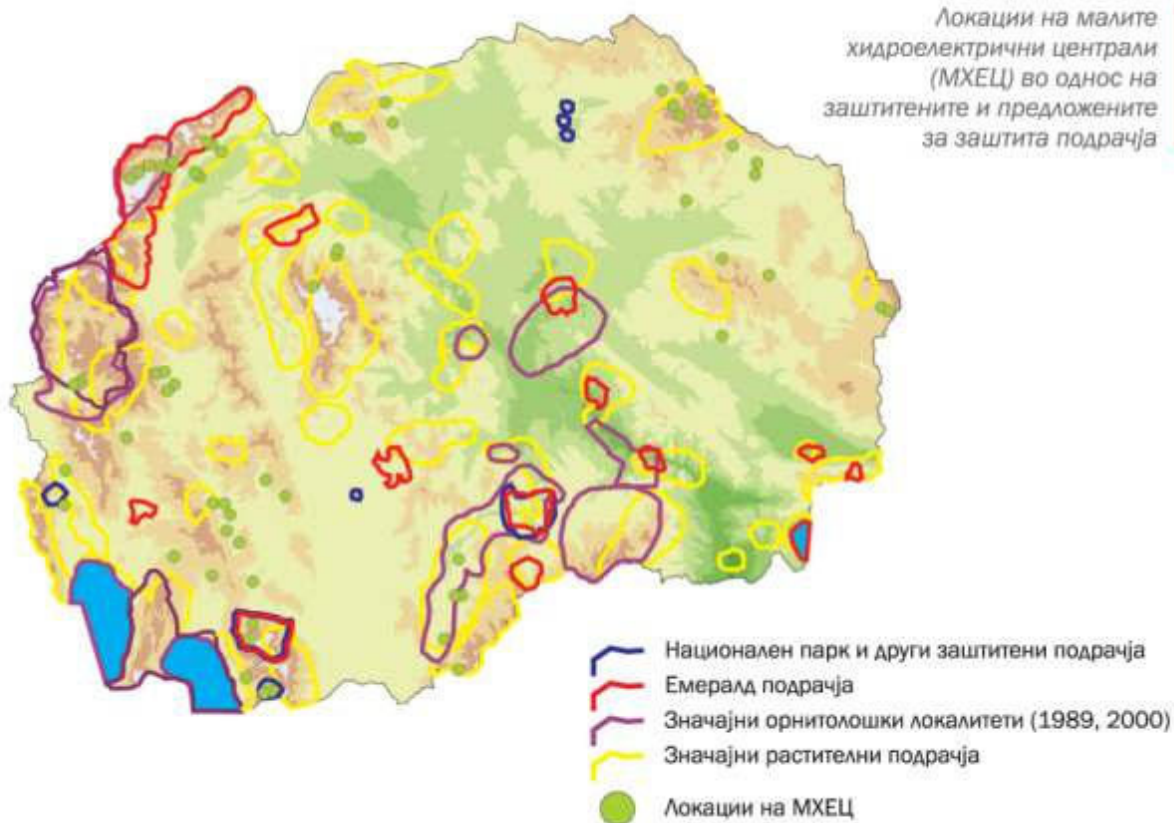
МЕД работи на имплементација на балканскиот зелен појас преку два проекти: едниот се однесува на планината Јабланица кој започна во 2006 година, и проектот за Осоговските Планини, а се имплементира од 2007 година. Последниот работен состанок организиран од IUCN за земјите од југоисточна Европа се одржа во ноември 2007 година, во Ступава, Словачка. МЕД имаше свои претставници кои ги презентираа тековните активности и резултати од споменатите проекти „Осоговските Пл. во Балканскиот зелен појас“ и „Програма за закрепнување на балканскиот рис воспоставување на прекугранично заштитено подрачје Јабланица - Шебеник“. Проектот за заштита на рисот предизвика заинтересираност од страна на претставници на националната британска телевизија BBC, за вклучување на истражувањата за рисот во документарниот филм кој ќе се снима по границите на Зелениот појас.

Состаноците од ваков тип сè од големо значење за размена на информации и остварување контакти за понатамошна соработка помеѓу засегнатите страни. Македонското еколошко друштво ја зајакна соработката со партнер организациите од соседните држави, а исто така оствари контакти со организации кои работат на различни полиња на промовирање на природните вредности и нивна заштита.

Реакција и исказување на загриженост за конструкцијата на 400 мали хидроцентрали во Македонија

Конструкцијата на некои од овие централи, без разлика дали малите хидроцентрали ќе се базираат на изградба на брани или на зафаќање на вода во одредена точка(и) на потоците, ќе предизвика нарушување на некои од најзачуваните делови на природата во Македонија, вклучувајќи и нарушување на значајни локации во национални паркови и други заштитени подрачја, особено на непристапните планински кањони на засегнатите потоци и реки. Интензивни работни активности се очекуваат за време на изградбата на пристапни патишта. Покрај ова, некои од овие концесии се наоѓаат на територијата на Националните паркови и другите типови на заштитени подрачја, кои се заштитени поради нивното големо природно или биолошко разнообразие. Не се поштедени ни областите кои се предложени за заштита во Националната стратегија за заштита или се предложени како Емералд подрачја (идни Натура 2000 подрачја). Ова нарушување не е во согласност со националните, европските и меѓународните процедури и обврски за вакви случаи.

Македонското еколошко друштво се обрати до Владата на Република Македонија, ресорните министерства и важните научни институции како и до Генералниот директорат за животна средина (Единица за кохезиона политика и проценка на влијанието врз животната средина) на Европската Комисија и други важни еколошки институции и организации од Европа, за да ја искаже својата длабока загриженост за оваа иницијатива. Ефектите од спроведувањето на проектот ќе имаат значајно влијание врз природното наследство на Република Македонија.

Се надеваме дека оваа наша иницијатива нема да биде разбрана како чекор за забавување на економскиот развој на нашата држава, кон што сите ние се стремиме, туку како чекор преку кој во иднина ќе биде воспоставена пракса на стратешка оценка на влијанието врз животната средина од капитални инвестиции, што ќе овозможи зачувување на најзначајните природни подрачја и нивниот биодиверзитет за идните поколенија.

ГОДИШНО СОБРАНИЕ НА МЕД

МЕД го одржа своето редовно Годишно собрание во февруари 2008 година, на Факултетот за земјоделски науки и храна, Скопје. На Собранието беа одржани неколку предавања од актуелни теми и тоа:

- Агроеколошки принципи и одржливо земјоделство,
- Основи на органско сточарство,
- Биодиверзитет во сточарството,
- Евтрофикација на слатките води и употреба на калгонит,
- Дискусија по реакцијата на Претседателството на МЕД за концесиите за мали хидроцентрали.

На собранието беше поднесен предлог нов статут и подзастатутни акти на МЕД и истите беа усвоени. Воедно, презентирани беа резултатите кои МЕД ги постигна од спроведените активности во минатата 2007 година, како и програмата за работа на друштвото за 2008 година. МЕД ја прогласи 2008 година, за година на Агроекологија.

МЕД македонско еколошко друштво

Почитувани колеги,

Ве информираме дека членовите на МЕД кои сакаат да го продолжат своето членство во Друштвото, треба да ја платат членарината за 2008 година, најдоцна до 01.07.2008 година. Сите, кои сакаат да пристапат и да станат идни членови на МЕД, треба да ја пополнат пристапницата на МЕД за членство и да ја испратат на адресата на МЕД (бул. Кузман Јосифовски-Питу, бр. 28/3-7, 1000 Скопје) или по електронски пат на contact@mes.org.mk

Пристапницата ќе ја најдете и на web страната на МЕД: www.mes.org.mk

Уплатата се врши на жиро сметка на МЕД, цел на дознака: Членарина за 2008 година.

Ви благодариме за соработката,
Македонско еколошко друштво

ПРИСТАПНИЦА

Јас, _____ со звање и титула _____ вработен во _____ пристапувам во Македонското еколошко друштво, при што ги прифаќам и одобрувам целите, задачите и активностите на Друштвото и се обврзувам да ја плаќам годишната членарина од 500,00 денари (100 за невработени). Краток опис на професионалната ориентација и потесното подрачје на стручен и научен интерес: _____

Молам материјалите за активностите на Друштвото и печатените работи да ми бидат доставени на следната адреса: домашна на работа

Домашна адреса _____, тел. _____

Адреса на работа _____, тел: _____, факс: _____
e-mail _____

датум: _____

своерачен потпис _____

Бул. Кузман Јосифовски-Питу бр. 28/3-7,
1000 Скопје
тел: 02 2402 773, факс: 02 2402 774
mes@iunona.pmf.ukim.edu.mk
contact@mes.org.mk
www.mes.org.mk

Македонско еколошко друштво
жиро сметка: 300000000278717
даночен број: 4030985348821
Комерцијална банка а.д. Скопје